■ Радавод

ХТО ВАШЫ ПРОДКІ?

Пра генетычную памяць і вяртанне з небыцця

Не за адзін дзень пішацца гісторыя. Таму і даследуецца яна не хутка. «Гербоўнік беларускай шляхты. Том 4» — работа над гэтай кнігай, выдадзенай нядаўна ў Нацыянальным гістарычным архіве Беларусі, вялася некалькі гадоў. У выданні змяшчаюцца радаводныя роспісы толькі на адну літару — 4-ю. Таму многія, чыё прозвішча пачынаецца з літары «Г», цяпер маюць надзею больш даведацца пра свой род. Але і для ўсіх іншых гэта кніга можа быць надзвычай цікавай...

У Гербоўніку распісаны гісторыі родаў — хто чыім сынам з'яўляецца, з указаннем звестак пра кожнага чалавека (месца працы, пасады і іншае). Для таго каб карыстацца ёй, ніякіх спецыяльных ведаў не патрэбна.

— Той, хто ўваходзіць у гісторыю, застаецца на вякі, — адзначае **дырэктар Дэпартамента па архівах і справаводстве Міністэрства юстыцыі Уладзімір АДАМУШКА.** — Архіўная галіна пайшла па шляху публікацыі зборнікаў дакументаў, якія сведчаць пра гісторыю Беларусі. Ёсць тыя «чыстыя гісторыкі», якім мы даём такую падпітку нашымі выданнямі — людзям не трэба хадзіць у архіўныя схроны, а можна проста скарыстацца зборнікамі дакументаў... Мяне ніхто не пераканае, што выданне каштоўных запісаў у выглядзе кнігі — гэта архаічны спосаб перадачы інфармацыі ў XXI стагоддзі. Кніга застанецца назаўсёды!

Асновай для напісання зборніка (як і папярэдніх трох тамоў) з'яўляецца толькі адзін фонд — Мінскага дваранскага дэпутацкага сходу. Таму нельга разлічваць, што жыхар любога кутка Беларусі, чыё прозвішча пачынаецца на «г», знойдзе тут інфармацыю пра свой род. Аднак некаторым шчасліўчыкам можа сапраўды пашанцаваць. У фондзе захоўваюцца ўнікальныя генеалагічныя табліцы, іншыя каштоўныя дакументы.

Зборнікі на папярэднія літары — «А», «Б» і «В» — выходзілі ў 2002-м, 2007-м, 2014-м гадах адпаведна. Можна адзначыць, што новы зборнік выйшаў усяго праз два гады пасля папярэдняга — відавочна, што праца істотна паскорылася. Таму ўкладальнікі жартуюць: можна разлічваць, што зборнік на літару «Я»... убачаць нашы ўнукі.

— Апошнія 15 гадоў назіраецца вялікая цікавасць да генеалогіі, — адзначае адзін з аўтараў выдання, **кандыдат гістарычных навук Дзмітрый МАЦВЕЙЧЫК.** — Наш архіў займаецца выкананнем генеалагічных запытаў ад грамадзян або ад натарыяльных кантор. Менавіта ў апошні час колькасць гэтых запытаў істотна павялічылася — відаць імкненне людзей разабрацца ва ўласных радаводах. Штогод нам прыходзіць больш за 100 запытаў. У той час як раней было ўсяго 5—10 запытаў на год.

Паслугу па даследаванні асабістага радаводу ў архіве выконваюць за грошы. Аванс — 270 рублёў, поўныя кошты для беларусаў — 800 рублёў, для замежных грамадзян — неабмежаваны.

Распачынаючы даследаванне радаводу, варта пачаць з пошукаў ва ўласных сямейных крыніцах, распытаць сваякоў. Перад тым як звярнуцца да архіўных фондаў, вельмі важна ведаць некаторыя факты — месца нараджэння продка і дату, калі ён з'явіўся на свет, да 1917 года.

— Мы павінны больш глыбока пераасэнсаваць свой гістарычны шлях, зразумець, што зрабілі за 25 гадоў незалежнасці Рэспублікі Беларусь, што робім цяпер і што павінны зрабіць, — заўважае рэцэнзент Гербоўніка, **кандыдат гістарычных навук Віталь МАКАРЭВІЧ**. — Работа над такім зборнікам — рэальны прыклад укладання ў нашу ідэнтычнасць кампанентаў, якія былі выкінуты па тых ці іншых прычынах на доўгі прамежак часу. Народ аказаўся дэфрагментаваным — выкраслілі цэлы пласт мінулага. Нас лічылі сялянскай нацыяй. Дзякуючы такой працы аўтараў зборніка мы вяртаем з небыцця беларускую шляхту, якой доўгі час не было ў нашай гісторыі.

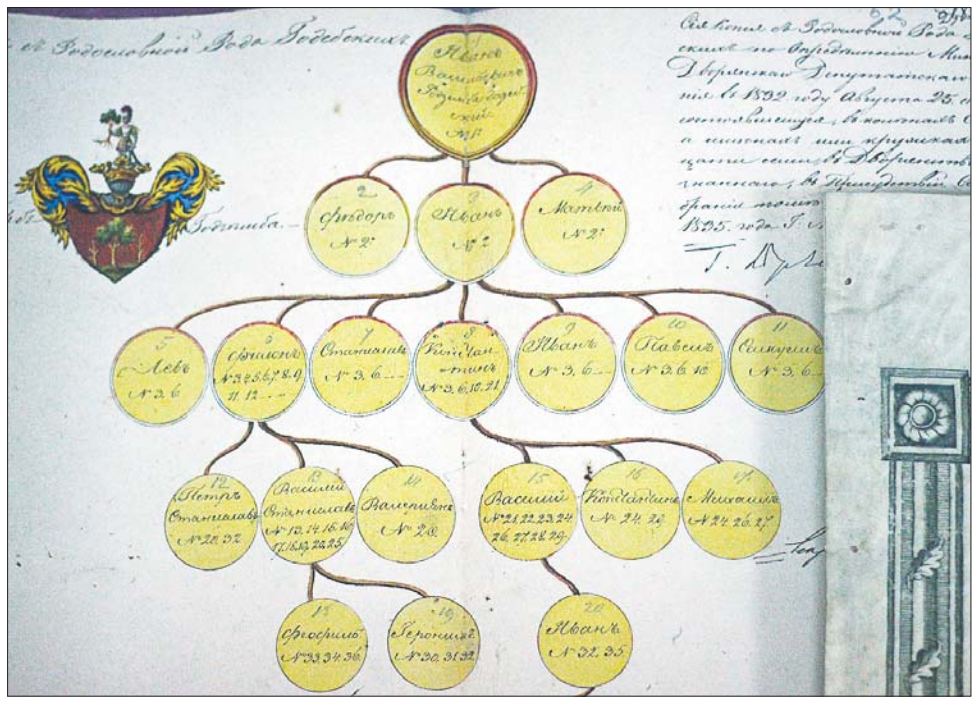

Генеалагічная табліца роду Гадзебскіх. 22 верасня 1835 г.

Пра тое, чаму менавіта сёння так узрасла цікавасць беларусаў да гісторыі свайго роду, на прэзентацыі зборніка разважаў **галоўны архівіст Нацыянальнага гістарычнага архіва Уладзімір ДЗЯНІСАЎ:**

— У савецкія часы «зазіраць» у свае карані было небяспечна. Такая генетычная памяць захоўвалася ў нас шмат гадоў. Пасля Вялікай Айчыннай вайны, у 1970—80-я гады, гаварыць пра гэта ўжо было можна, але людзі баяліся. Многія знішчылі свае асабістыя архівы, фотаздымкі, дакументы — каб яны выпадкова не трапілі ў «кампетэнтныя органы»... Гэта работа над архіўнымі зборнікамі, якая распачыналася вельмі цяжка — трэба было вынайсці пэўную методыку, — цяпер прывяла да выдатных вынікаў. Варта дадаць, што фонд Мінскага дваранскага дэпутацкага сходу — сам па сабе ўнікальная з'ява ў гісторыі архівістыкі не толькі нашай краіны, але і сумежных. Такога няма ні ў Польшчы, ні ў Літве, ні ў Расіі. У свой час архівісты гэтага фонду прыйшлі да высновы, што трэба яго ўпарадкаваць — і склалі менавіта персанальныя асабовыя спраўдачы, на кожную літару ад «А» да «Я». У іншых архівах усё расфарміравана па гадах — каб знайсці інфармацыю пра пэўнага чалавека, трэба прагартаць процьму дакументаў. А тут усё было сістэматызавана, добра апрацавана, размешчана пад адмысловымі вокладкамі — дарэчы, нават па іх колерах можна арыентавацца ў статусе шляхцічаў... Таксама гэты фонд ураставала тое, што ён меў 3-ю катэгорыю: фонды 1-й катэгорыі забіралі на ўдасканальванне... Захаваліся ўнікальныя генеалагічныя табліцы, выкананыя на высокім мастацкім узроўні. Ёсць калекцыя патэнтаў, зробленая на пергаменце. Натуральна, такі матэрыял нельга згубіць. Яго трэба берагчы і шанаваць.

Варта дадаць, што яшчэ адзін аўтар Гербоўніка, архівіст Вадзім Урублеўскі, абсалютна бясплатна праводзіць заняткі па генеалогіі пры праваслаўным прыходзе святіцеля Мікалая Японскага ў Мінску. Там кожны ахвотны можа навучыцца і скласці ўласны радавод.

Ніна ШЧАРБАЧЭВІЧ.
nina@zviazda.by

Пантэон Айчыны

СВЯТАЯ ЕЎФРАСІННЯ ВЯЛІКАЯ

(?—1167?)

Подавайте же потомкам,
что маете з предков.
Андрэй РЫМША.
Эпіграма на герб Льва Сапегі, 1588 г.

«Якою мовай, братове, належыць уславіць светлую памяць найшчаснейшай нявесты Хрыстовай Еўфрасінні! Была яна дапамогай пакрыўджаным, суцяшэннем смуткуючым, распранутым — адзеннем, хворым — наведаннем ці, проста кажучы, — для ўсіх была ўсім. Еўфрасіння сэрца сваё паіла Божаю мудрасцю. Еўфрасіння — неўвядальны квет райскага саду. Еўфрасіння — арол, што, лунаючы ў небе, праляцеў ад захаду і да ўсходу, як прамень сонечны, прасвятліў зямлю Полацкую». Нават калі пра жыццё Еўфрасінні Полацкай не захавалася б ніякіх звестак, гэты ўзнёслы гімн невядомага аўтара яе жыццяпісу праславіў бы яе на стагоддзі. І сапраўды, адметная тая зямля, якая ўзгадавала гэтую вялікую жанчыну, прасветленую Божай любоўю да людзей. Якая стала для беларусаў іх нябеснай апякункай.

Еўфрасіння была дачкой малодшага сына князя Усяслава Брачыславіча, Святаслава — Георгія і да пострыгу насілі імя Прадслава. Здавалася, яе чакае звычайны жаночы лёс — шлюб, сям'я, дзеці, унукі. Славілася яна сваёй прыгажосцю, і многа князёў слалі да яе бацькі сватоў. І калі споўнілася Прадславе дванаццаць гадоў, бацька задумаў выдаць яе замуж. Але іншы шлях выбрала сабе Прадслава. Палюбіла яна кніжную навуку, а яе светлая душа цягнулася да Божага святла. Сваім сэрцам зразумела юная князёўна ўсю марнасць людской мітусні, гэтую пагоню за багаццем і сытасцю, гэтую прагу людской славы — пыл і попел. У памяці людзей застаюцца добрыя справы, а праз дабро людзям, праз любоў да іх можна выратаваць Божы дар — душу. І душой спасцігла яна тую мудрасць, што, бывае, і самым мудрым не спасцігнуць — мудрасць Божага запавету. І стала яна пакліканай служыць Богу. Прадслава прыняла манаскі сан і пры пострыгу атрымала імя Еўфрасіння. Як у роспачы рваў валасы яе бацька, як плакаў, як смуткаваў! Лічыў, што гора — дачка пайшла ў манастыр. Толькі не ён суцешыў яе, а яна яго. Ці зразумеў князь душэўны парыў дачкі? Не згубіў ён дачку, а прыдбаў заступніцу перад Богам і за сваю сям'ю, і за свой родны Полацк, і за ўсіх людзей.

Шчырыя малітвы ўзносіла да нябеснага Айца верніца. І шчырасць яе душы асвятляла цемру таго жорсткага часу. Кветка райскага саду была падаравана Богам Беларусі — імя яе Еўфрасіння. І каб толькі малітвы... Да яе ішлі па суцяшэнне, па дабрыню, па міласць. Яна лячыла і цялесныя, і духоўныя язвы і раны. Хрысціянская цнота праяўлялася таксама і ў іншым — Еўфрасіння жадала будаваць храм. Хай гэты храм і не будзе мець сцен і бажніц, абразоў, купалоў, але ён будзе мець слова тое, слова, якое ёсць у Бога, і гэта слова пабудуе храм у сэрцах і душах людзей. Еўфрасіння пераходзіць у сабор Святой Сафіі і там перапісвае кнігі. З дня ў дзень — руплівая праца, кожнае напісанае ёй слова, як зерне, кінутае аратаем ва ўраджайную глебу. Кожнае слова несла людзям асвету, кожнае слова раскрывала ім вочы. Прыбытак, які атрымлівала Еўфрасіння ад продажу кніг, яна раздавала тым, хто папросіць міласціну. Вось цана працы для людзей, вось яна — вышыня духоўнага жыцця.

І храм — бялюткі, нібы свечка, з яркімі фрэскамі святых, белакаменны — пабудаваны Еўфрасінняй. Па яе просьбе дойлід Іван узвёў царкву, якой яшчэ не было ні ў Полацкай зямлі, ні ва ўсёй Русі. І радаваліся палачане, радавалася да слёз Еўфрасіння і ў першай малітве ў сваім храме прасіла Бога, каб абараніў ён людзей...

Яшчэ адзін храм пабудавала Еўфрасіння і заснавала два жаночыя манастыры. Прыходзілі да яе тыя, каго паклікаў да сябе Бог.

Святасць несла Еўфрасіння роднай зямлі, аздабляла яе святынямі. Па яе просьбе візантыйскі імператар Мануіл і патрыярх Лука прыслалі ў Полацк абраз Эфескай Божай Маці, пісаны, паводле падання, евангелістам Лукой. Яна ж заказала майстру Лазару Богшу зрабіць крыж, у якім знаходзіліся хрысціянскія рэліквіі: кроплі крыві Ісуса Хрыста, кавалак Крыжа Гасподняга, камяні ад дамавіны Багародзіцы, часткі мошчаў святых Стэфана і Панцеляймона, а таксама кроплі крыві святога Дзмітрыя. І, зразумела, не мастацкія вартасці, не каштоўнасці, а гэтыя рэліквіі зрабілі крыж адной з галоўных святынь Беларусі, сімвалам яе духоўнасці і хрысціянскай чысціні. Не раскажаш пра ўсе справы Еўфрасінні. Хоць адна справа была ў яе — несці людзям хрысціянскую любоў. І нават князям, якія рваліся біцца паміж сабой, імем Бога забараняла яна брацца за зброю, яднала іх у любові і згодзе. Міратворца! Духоўны ўладар Полацкай зямлі.

Напрыканцы жыцця Еўфрасіння адправілася ў паломніцтва да Святой зямлі пакланіцца Гробу Гасподняму. Слава пра полацкую асветніцу сягнула далёка. Па дарозе яе сустракалі з радасцю і пашанай. Сам візантыйскі імператар вітаў яе. У Іерусаліме Еўфрасіння ўцешылася душой — пакланілася Гробу Гасподняму. Сваю місію на зямлі яна выканала і папрасіла Бога прыняць яе дух і перасяліць у нябесны Іерусалім. Гасподзь пачуў яе малітву і прыслаў да яе анёла, які і мовіў: «Шчасная ты сярод жанчын і шчасная праца твая! Вось ужо расчынілася райская брама і сабраліся анёлы, трымаючы свечкі і чакаючы сустрэчы з табой».

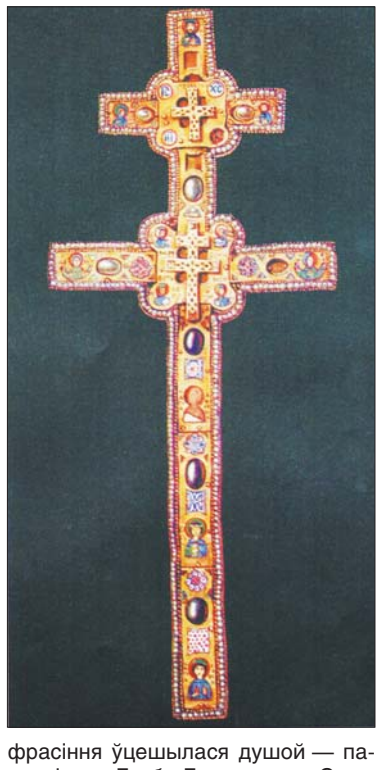

Вітаўт ЧАРОПКА.